

LLUITES ANTILUL·LISTES A LA MALLORCA
DE LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XVIII

ROSA PLANAS

INTRODUCCIÓ

Ramon Llull no era conscient dels terratrèmols que havia de causar després de mort i pensà sovint que havia fracassat, però la influència del seu pensament s'ha mantingut activa al llarg dels segles i de maneres diferents. Podem dir que ha estat un dels pensadors que ha despertat més creativitat i regeneració en la cultura occidental. Però tot i així, no li ha mancat també amb la incomprensió d'un sector important de les jerarquies eclesiàstica i acadèmica, fent que fos desplaçat de la nòmina dels sants i mantingut en perpètua quarantena.

Llull va ser sincer en els seus textos, precisament per això el seu pensament no sempre va ser ben entès, cosa que, juntament amb factors que no tenien res a veure amb ell, l'allunyaren dels altars. Es confessà pecador, feble i apassionat, però sempre i en tot moment es declarà apassionadament catòlic.

Després de la seva mort, els seus seguidors incondicionals, identificats amb el franciscanisme, que també professà la dinastia reial mallorquina, lluitaren amb tenacitat per servir la seva memòria i la seva doctrina. De Mallorca, que va ser el seu bressol i també l'origen del seu pensament, sorgiren alguns dels més durs i tenaços perseguidors, identificats des d'un primer moment amb les tesis de

l'inquisidor gironí Nicolau Eimeric, defensades durant segles i fins a extrems impensables pels seus germans d'orde, els dominics.

La història que tractarem exposa un episodi que sacsejà fins al darrer racó de les institucions mallorquines, i que sortí dels límits de la mateixa illa, tot i que els dominics perderen la batalla, s'iniciava el camí cap a l'amputació lul·liana, fet que s'havia de materialitzar durant el mandat del bisbe il·lustrat Juan Díaz de la Guerra (doc. 1772-1777).

Presentem l'opuscle titulat *La verdad sin rebozo, manifiesto en el que se declaran los motivos que han tenido los religiosos dominicos del real convento de Palma Reyno de Mallorca para no asistir a un Te Deum, dirigido al Venerable Raymundo Lulio dia 24 de enero de 1750*.¹

L'escrit, del qual es conserven diverses còpies manuscrites, va ser la resposta escrita a la gran confrontació viscuda entre els dominics i la resta d'ordes religiosos i institucions de la Ciutat per causa d'un *Te Deum* en acció de gràcies celebrat el 24 de gener de 1750, a l'església de Sant Francesc, i dedicat a la Immaculada Concepció i a Ramon Llull. Els dominics es negaren a retre culte públic a Llull i per aquest motiu varen ser acusats de deslleialtat a la Ciutat i d'enemics dels sants.

En defensa de les posicions ideològiques i també dels privilegis que perillaven a causa de la seva actitud, es va escriure aquest opuscle en un intent d'exposar els punts de desacord en tot el que es referia al culte a Ramon Llull.

En defensa de la veritat cal dir que el lul·lisme sempre va tenir dues vessants: l'una culta i l'altra popular. En canvi, l'antilul·lisme sempre tingué l'origen en els cercles més cultes i entre els eclesiàstics. En el segle XVIII, s'hi ajuntaren a més dels motius ja tradicionals, d'altres d'ideològics, influïts pels valors de la Il·lustració, tendència centralitzadora que negava l'esperit medieval i també les nacionalitats i els pensadors que els representaven. Aquesta actitud de rebuig va tenir un dels seus més insignes representants en el cistercenc Benito

1. Fra Sebastià RUBÍ: *La Verdad sin rebozo, manifiesto en el que se declaran los motivos que han tenido los religiosos dominicos del real convento de Palma Reyno de Mallorca para no asistir a un Te Deum, dirigido al Venerable Raymundo Lulio dia 24 de enero de 1750*. BA, ZE4-11/377, Biblioteca Lluís Alemany (Consell de Mallorca) Palma.

Jerónimo Feijóo (1676-1764), qui comptava amb el suport dels ambients cortesans de l'època, que ja presagiaven un incipient anticlericalisme que havia d'esclatar de manera violenta en les guerres del segle XIX i amb la injusta i brutal Desamortització.

AUTORS I RÈPLIQUES

El manuscrit va aparèixer de manera anònima, però l'autor sembla haver estat Sebastià Rubí, religiós del convent de Sant Domingo, on rebé l'hàbit l'any 1734. Exercí de qualificador del Sant Ofici, lector de Filosofia i Teologia i catedràtic de Prima a la Universitat Literària. Va dur a estampa la *Breve y humilde insinuación de los motivos que asisten al Real Convento de Santo Domingo para mantenerse en una pura y negativa suspensión respecto de los actos de público, religioso culto que suelen tributarse al V. Raymundo Lulio*, publicada sense lloc ni data, però que Rogent i Duran van situar el mateix any de 1750.

Conta Terrassa en les seves cròniques, que l'any 1762 la Universitat s'oposà que li fos concedida a Rubí la borla de doctor a causa de la seva actitud i els seus escrits contra Lull. El document original de *La Verdad* es conservava a la biblioteca del convent de Sant Domingo. Rubí va morir a Palma el 13 d'octubre de 1762.²

L'impacte que provocà l'escrit, el qual circulà manuscrit i tingué una gran difusió, va fer sorgir un allau d'opuscles en defensa de Lull. En el text, el Beat era titllat de tot menys de sant, i s'hi atacaven també els lul·listes i les institucions de la Ciutat.

Entre les rèpliques conegudes, hi ha la del pare Mariano Bordoy, carmelita, que va intervenir amb la *Respuesta al manuscrito anónimo intitulado: La verdad sin rebozo, manifiesto en que se declaran los motivos que han tenido los religiosos dominicos de Palma, para no asistir a un Tedeum dirigido al V. Raimundo Lulio en 24 enero de 1750*. Manuscrit que es custodiava a la biblioteca de Montision, i considerat per Bover com la millor refutació de *La Verdad*, amb més de 739 planes.

No fou aquest, però, l'únic escrit. Una de les respostes vingué del

2. J. M. BOVER, *Biblioteca de escritores baleares*, t. 2, Palma, 1868, p.328.

pare Bartomeu Rubí, franciscà, que va escriure *Las cinco piedras de David, contra el Goliath arrogante o «La verdad sin rebozo» en defensa del culto y doctrina del B. Raimundo Lulio*. Aquest franciscà havia estat company de Bartomeu Forners en una estada a Magúncia, on assistiren a les lliçons d'Ivo Salzinger, autor de la famosa edició maguntina de les obres de Lull.

Bartomeu Forners,³ també franciscà, intervingué en la polèmica amb el *Libro de oro en que se dan armas defensivas para todo cuanto se objete al culto inmemorial, doctrina y martirio del iluminado Dr. y mártir el B. Raymundo Lulio, en ocasión de haber salido en 1761 un libelo infamatorio contra el Santo*. Manuscrit de 826 planes, l'original del qual es conservava a la biblioteca del comte d'Aiamans.

Aquest escrit no va ser l'únic que es redactà en ocasió de la polèmica, ja que fou seguit per la *Respuesta al libelo infamatorio de la Santidad, martirio, doctrina y culto del inclito mártir de Cristo y Dr. iluminado el B. Raymundo Lulio, después de ser venerado por tal en toda Mallorca y en otros Reynos por más de cuatro siglos*. I finalment per un *Epítome de la fama y virtud del B. Raymundo Lulio*, obra que, segons Bover, es conservava a la biblioteca del convent de Sant Francesc, i que Forners va escriure l'any 1773 amb intenció de dur-la a impremta, cosa que fou impedita per la intervenció del llavors bisbe Díaz de la Guerra.

Forners va pronunciar un *Sermón del iluminado doctor y mártir de Jesucristo el B. Raymundo Lulio, predicado el día 25 de enero de 1774 en la iglesia del Real convento de S. Francisco de Asis de esta ciudad*, que va provocar el seu desterrament al convent de Petra, per ordre del bisbe De la Guerra, amb la suspensió de les llicències per a confessar i predicar. En una relació feta per un dominicà contemporani, es diu que el pare Forners «predicó cincuenta minutos... contra Eymerich y aun contra el Rey, por haber privado recoger limosnas por la Causa Pía y quitado a la Universidad el título de luliana; que no temía morir por su Raymundo; que dijo cuanto le vino al labio, como un loco o temerario, de modo que mudó la cátedra del Espiritu Santo en tribunal del Diablo.»⁴ Mentre es dirigia a Petra, la nit del 25

3. Per a consultar dades sobre els lul·listes i les seves obres, vegeu: *Base dades UB: orbita.bib.ub.es/llull/*

4. Joan SANTANACH I SUÑOL: «La Magúncia de Salzinger i altres records lul·lians de fra Bartomeu Forners», SL, 47 (2007), 141-174.

de gener, va caure malalt i s'hostatjà al convent de Lluçmajor. Només pogué tornar a la ciutat després de tres mesos, però sense poder instal·lar-se al convent de Sant Francesc, sinó que va haver de romandre al de Jesús extramurs, on va morir al cap de poc temps. La defensa que féu Forners de Llull quan ja era d'edat avançada i amb salut precària, el va convertir en un dels màrtirs de la causa lul·liana durant el segle XVIII.

LES OBRES

La nostra guia conductora seran els dos opuscles citats: *La Verdad i el David*, on mirarem de descobrir en què es basaven les acusacions dels dominics i les diferents posicions que mantenien contra els franciscans. L'actitud de Rubí contra Llull i els lul·listes ve condicionada amb un exercici d'erudició, amb inacabables citacions de totes les disposicions emeses per les autoritats eclesiàstiques romanes. Es tracta d'un clar intent de negar qualsevol validesa al culte concedit a Ramon Llull. Però no s'accontenta amb això, ja que també hi ha un intent de desacreditar la persona i l'obra de Llull, i tots els seus seguidors. Pels excessos verbals i la seva intenció final, l'obra es va guanyar l'antipatia i l'animadversió de tots els qui defensaven la causa lul·liana i la dignitat del poble de Mallorca, que l'havia erigit en representant. La prepotència dels dominics queda reflectida en aquest document, on també es manifesta el menyspreu pels valors nacionals mallorquins, dels quals es burla posant en judici la capacitat del poble i de les institucions de Mallorca per a distingir entre la superstició i la verdadera santedat.

En definitiva, es tracta d'una síntesi de tot allò que durant segles havia emmagatzemat l'odi dominic contra la figura de Llull, a qui sempre van tenir com un opositor intel·lectual de sant Tomàs d'Aquino, i com un enemic dels dominics i de la seva tradició predicadora (recordem l'escena de la *Vida coetània*, on enmig d'una profunda crisi Llull es debat entre acceptar l'hàbit dominic o el franciscà i s'inclina finalment per l'orde de sant Francesc).

LA VERDAD

Comença amb una declaració de principis, informant que s'actua en defensa de l'honor i la fama dels dominics, que han estat insultats i ofesos. Les acusacions han estat formulades pels lul·listes i es concentren en tres punts:

Han estat tractats d'heretges
De contraris als sants
D'obstinats en una mala voluntat.

El motiu desencadenant, la sequera de 1749, i la novena que la Ciutat havia encarregat al convent de Sant Francesc per tal d'obtenir la intercessió de la Immaculada Concepció i del Venerable (aquest és el títol que es mantindrà durant tot el manifest per a referir-se a Llull). L'actitud dels dominics davant d'aquest fet consumat va ser contrarestar-lo amb una altra novena dedicada a sant Vicenç Ferrer i amb el rés nocturn del rosari (totes dues devocions típicament dominiques).

La sequera va ser llarga i també s'hi sumaren episodis de pestilència, fets que agreujaren la situació social de Mallorca. El gener de 1750, la comunitat de la parròquia de Santa Creu exposà la figura de Crist crucificat a la veneració pública i els Pares Trinitaris organitzaren una processó amb la imatge de la Verge dels Dolors. En aquesta ocasió, els pres foren escoltats i va ploure. L'Ajuntament, però, atribuï el miracle a Ramon Llull, i es va organitzar una acció de gràcies a l'església de Sant Francesc, amb un *Te Deum*, on quedaven convidats el Capítol de la Catedral i totes les comunitats de regulars.

En rebre la invitació, els dominics es negaren a acudir-hi sota el pretext d'un precepte dels seus generals que els impedia de retre culte als qui no havien estat canonitzats. Davant la negativa, se'ls va fer saber que la funció es duria a terme amb l'antífona i l'oració pròpies dirigides al Beat. A més, se'ls informava que el culte havia estat aprovat pel papa Urbà VIII.⁵ El prior del convent es presentà a l'Ajuntament per a donar de pròpia veu la resposta, i, sempre segons el document, els regidors l'amenaçaren de promoure un aldarull contra el convent, si no assistien al *Te Deum*.

5. Es referien a la butlla *Coelestis Hierusalem* sobre cultes locals (1634).

Per a castigar la intransigència dominica, la ciutat va resoldre, a través del magistrat i després d'una votació, privar-los de totes les càtedres i fer-los tancar les aules menors. També se'ls informava que cap institució assistiria més al seu convent per cap motiu, i que tampoc acudirien allà on sabessin que predicava un dominic. També se'ls amenaçà d'informar del greuge al General dels Predicadors.

Les amenaces es concretaren en:

- a. Privació de les càtedres
- b. Tancament de les aules menors
- c. Aïllament social

Els dominics reberen per escrit de part del seu General l'aprovació de la seva conducta. Contrariat, l'Ajuntament va escriure llavors al mateix General sol·licitant una explicació, i poc després reberen la mateixa resposta negativa: «no tenia arbitrio de dar a sus súbditos el permiso antes de la aprobación de la Silla Apostólica».

Els mesos de febrer, març i abril la situació va quedar paralitzada. Però el 30 d'abril la Ciutat es decidí a posar en pràctica les resolucions contra els dominics aprovades el dia 26 de gener. S'informava també a tots els estaments ciutadans d'aquesta decisió: cavallers, gremis i comunitats religioses. Els dominics, en veure's assetjats, decidiren d'acudir a la Reial Audiència, la qual hi intervingué amenaçant amb una multa de 900 lliures a qualsevol que s'atrevis a posar en pràctica les resolucions adoptades.

El Capítol substituï el canonge Vicari General seu vacant, Nicolau de Salas, per un canonge antidominic i lul·lià, Joan Ferrer, acusat pels dominics de posar en contra del seu convent l'opinió pública: «Baste decir que se miraba como contrario del V. Lulio el que no hablaba mal y perseguía los dominicos».

A l'escrit, s'hi detallen alguns dels insults i consignes que varen córrer per la ciutat. El crit de «Viva Raymundo» era considerat declaració de guerra pels dominics, els quals només amb aquesta frase ja se sentien insultats. Però la cosa anà més lluny, ja que la gent hi va afegir: «Viva Raymundo, y quien no lo dirá la nariz le caerá. Viva Raymundo y fuera Roma». Aquesta darrera proclama fregava el cisma, però alliberava les tensions acumulades contra l'ambigüitat de Roma.

Les coses arribaren tan lluny que els dominics no se sentien segurs

ni a l'interior del convent, la gent els insultava des del carrer i, quan sortien en processó, els escridassaven. Fins i tot arribaren a estirar-los de l'hàbit, anomenant-los: *Eymericos condenados...* Fet que demostra que la memòria pública no havia oblidat la furiosa campanya de l'inquisidor Nicolau Eimeric (1320-1399) contra Llull i els seus seguidors.

L'autor de *La Verdad* té l'objectiu de demostrar que els culpables d'aquestes accions anaven més enllà del que en el document s'anomena el «populacho» i assenyala la resta de clergues regulars i seglars, els quals acusa de ser els vertaders incitadors, ja sigui des de la trona o en conversacions privades, perquè mouen el poble en contra dels dominics dient que estan obstinats en una mala voluntat, i que són contraris als sants i pertorbadors de la pau pública.

També té interès a destacar la impertorbable conducta dels Pares Predicadors, que es mantingueren fermes en la seva posició, atrinxerats en la fermesa de no deixar-se arrossegar ni per les pressions populars ni per les polítiques. Fent gala del nom de dominicans, «cans del Senyor», l'Autor afirma ser conscient que «ha de ser el blanco de las iras de los muchachos y ladrones el perro que guarda con fidelidad la casa de su Señor».

En un atac directe contra els franciscans, afirma que els Pares Observants actuen donant veu als agitadors en les seves processons, que van flanquejades per una trentena de joves que criden «Viva Raymundo». Es refereix concretament a una processó que, des de la catedral es dirigí a l'església del convent de Sant Francesc, cantant la Corona de la Verge Maria. Una vegada arribats a l'interior del temple, els assistents llançaren a l'aire els barrets i la cridòria de *Viva Raymundo* es va propagar. En sortir de nou a l'exterior, l'exaltació pujà de to, ja que la gent no parava de cridar: «Viva Raymundo y muera Santo Tomás», expressant d'aquesta manera les tendències populars que rebutjaven l'intel·lectual més important dels dominics. La contraposició Ramon Llull–Tomàs d'Aquino es manifestava tot sovint en l'ambient de les aules, i d'allà es degué propagar entre la gent del poble.

De les paraules i els crits es passà als escrits, molts d'els quals anònims,⁶ que haurien de divulgar-se durant tot el segle XVIII. No tots

6. Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ: «Inquisición, pasquines, lulistas y antilulistas (1750)», *Homenaje a Álvaro Santamaría. II*, «Mayurqa» 22 (1989), p. 873-884.

eren de la mateixa qualitat ni ambició. Anaven des dels fulls solts escrits en ocasions puntuals, fins als més doctrinals. Del primer tipus tenim l'exemple dels que es llançaren en una processó del Corpus, quan passava la imatge del Doctor Angèlic. Els pamflets deien: *Viva Raymundo y muera Santo Tomás*. Alguns estudiants en lliuraren un exemplar al lector Sebastià Tomàs Rubí (l'autor de *La Verdad*), qui es va escandalitzar.

Els dominics tenien per costum sortir al carrer amb una de les seves màximes devocions: el rés del rosari. Anaven acompanyats de músics i, durant aquesta època desfavorable, la gent els cridava la consigna de *Viva Raymundo*, sense deixar-los resar ni caminar amb llibertat.

No sabem si l'autor exagera quan diu que la comunitat dominica es va veure amenaçada fins al «último exterminio», fent referència als rumors que van córrer sobre la possibilitat que el convent fos incendiat, destrucció que malauradament s'havia de produir 87 anys més tard. Recordem que el convent i l'església de Sant Domingo, joia única del gòtic mallorquí, foren bàrbarament enrunats el 23 de gener de 1837, o si tot va ser una excusa per a demanar ajuda de l'exterior davant la situació complicada en què es trobaven a Mallorca. La qüestió és que decidiren dirigir-se al Consejo de Castilla, el qual aviat adreçà la resposta al Regent ordenant que els fossin retornades les càtedres als dominics i esborrades totes les resolucions contràries que s'havien dictat.

Tranquil·litzats amb aquesta decisió, els Pares Predicadors pensaren que s'havien resolt els seus problemes, però els ordes religiosos continuaren fent-los el buit. A les 40 hores de Sant Tomàs, festa de màxima solemnitat, solament hi acudiren els Mercedaris, els Jesuïtes, els Gaietans, els Antonians, els de Sant Felip Neri i els de la Missió, i tots els altres se n'abstingueren. Però el punt àlgid el va marcar el mateix dia de Sant Tomàs quan, a excepció dels Mercedaris i dels Missionistes, ningú va anar a fer missa a l'església dels dominics com era la tradició. Els dominics continuaven, tot i les ordres del Consejo de Castilla, apartats del culte i de la vida pública de la ciutat.

En una de les moltes queixes que expressa *La Verdad*, l'autor exposa que no tots els mallorquins són partidaris del Beat, que hi ha famílies, de les més il·lustres del país, que estan de part seva, tot recordant que el temple dels Predicadors era el preferit de la noblesa, o almenys d'una part de la vella noblesa mallorquina.

L'autor dirigeix les crítiques contra «un Padre (tal vegada Bartomeu Forners) cuyo nombre se calla por atención a su Instituto» que ha fet d'agitador contra els dominics, acudint amb falsos informes a totes les instàncies polítiques i religioses.

Aquest «Padre» sembla que aconseguí part dels seus objectius, ja que informa l'autor que el dia 19 d'agost de 1752, per ordre del rei (Carles III), els dominics varen ser privats de les càtedres per no haver retut culte a Llull, advertint-los que si no mudaven de parer, serien desterrats de l'Illa. La resposta davant l'actitud reial fou la mateixa: mantenir-se en l'obediència dels seus superiors, cosa que equivalia a no canviar de parer.

Fins a tres decrets reials, el darrer de 7 de març de 1755, varen ser contraris als dominics. Aquest darrer hi afegia la prohibició d'ensenyar Gramàtica i Retòrica, i la separació de la Universitat. Davant la persecució, els dominics es mantingueren obedients als seus Generals, sense retre culte al beat mentre no es pronunciés la Santa Seu.

Exposats aquests fets, l'autor declara que tot seguit exposarà els motius per no retre culte a Ramon Llull.

LA RESPONSA FRANCISCANA

En resposta a aquest opuscle foren molts els escrits que intentaren contrarestar les acusacions i atenuar el mal provocat.

Una de les rèpliques més directes és el també anònim:

*EL DAVID BALEAR CONTRA EL GIGANTE DE LA VERDAD SIN REBOZO*⁷

Segons Bover, el manuscrit original es conservava al convent de Sant Francesc de Palma amb el títol complet de *Las cinco piedras de David contra el Goliath arrogante o La verdad sin rebozo, en defensa del culto y doctrina del b. Raymundo Lulio*. El símil bíblic compara la prepotència dels dominics, convertida ja en tòpic, amb el Goliath que espantava els israelites, mentre que la humilitat franciscana, també

7. BARTOMEU RUBÍ: *Las cinco piedras de David contra el Goliath arrogante o La verdad sin rebozo, en defensa del culto y doctrina del b. Raymundo Lulio*. BA, ZE4-11/378, Biblioteca Lluís Alemany (Consell de Mallorca) Palma.

tòpica, és representada pel jove David amb una fona balear disparant pedres contra el gegant estranger.

L'obra restà inacabada, i es conserva en alguns manuscrits, que demostren que va ser copiada més d'una vegada i per mans distintes. Afirmar Llorenç Pérez que va ser continuada devers 1775 per fra Lluís Vives. El presumpte autor, Bartomeu Rubí (1705-1774) va romandre en l'anonimat.

El manifest presenta un Llull «característico emblema de la nación balear» identificant-lo com a arquetip de la nació i per tant amb la mateixa càrrega simbòlica d'un sant Jordi o d'un sant Jaume. L'escrit es presenta com una «defensa de la antiluliana calúnnia», que es revolta contra *La Verdad sin rebozo* afirmant que tracta «al Beato Lulio como a un vil, y despreciable estropajo, juntamente con el Reyno todo», punt en què fa convergir la identitat nacional amb la figura de Llull, en identificar tot atac contra el Beat com un atac a l'honor mallorquí.

EL DAVID, DEFENSA I LLOA LES VIRTUTS DE L'ORDE FRANCISCÀ

El tema de la Immaculada Concepció és punt d'atenció de les devocions franciscanes i l'autor acusa els dominics d'haver-la negada històricament (Tomàs d'Aquino s'hi havia declarat en contra en la seva *Summa*), i dirigeix l'atac contra Nicolau Eimeric, que es va fer ressò d'aquesta opinió: «la Immaculada Concepción llamaban a boca llena aún los de juicio, herejes a los defensores [...] no por los rincones precisamente, si también en los púlpitos, como lo hacía el P. Nicolás Eymerico». La Immaculada Concepció no fou acceptada com a dogma fins al 8 de desembre de 1854. Llull i els franciscans s'hi havien expressat a favor alçant-se contra la misogínia d'un sector del catolicisme.

Com no podia ser d'altra manera, *El David* reflexiona sobre les acusacions que presenta *La Verdad* i descriu amb més detall com es desenvolupà la novena a la Immaculada Concepció i al Vble. R. Llull de l'any 1750: «Consistía dicha novena en mandar celebrar en el altar mencionado (la capella on es venerava el sepulcre de Llull) todos los 9 días una misa, la cual oída se rezaba 9 veces el padrenuestro, la avemaría y el *gloria patri*. Cantaba luego la comunidad la antífona que empieza: Raymundus con los... *In Conceptione tua Virgo etc. Ora*

pro nobis B. Raymunde etc. Riga montes etc. Con las oraciones correspondientes: *Deus qui per Immaculatam, etc.* Y como por este mismo tiempo corrían en Mallorca y principalmente en Palma unas agudísimas calenturas mesentéricas, catarrales y pútridas, que quitaban a muchos en pocos días la vida, se añadió también ... la colecta *pro infirmis.*» És a dir, les oracions anaven dirigides tant a la Immaculada com al Beat, i a més de demanar la pluja tan necessària, també es pregava per la salut dels malalts de l'epidèmia.

Continua la descripció amb la processó que es va fer tot seguit on, segons l'autor, assistí tot el poble i els religiosos franciscans «con muchísima razón por ser ambas devociones tan propias, tan características y tan innatas a la mayor nobleza y al humilde sayal de S. Francisco.» Tot reconeixent com a advocacions franciscanes tant la de la Immaculada com la de Lull.

La pluja que es produí seguidament és declarada miraculosa, ja que va resoldre el problema de la sequera i amarà els camps i les terres de Mallorca. L'autor s'emociona quan afirma que «dixeron algunos que había llovido más por bajo la tierra que por encima, lo cierto es que el pueblo todo tuvo la lluvia por milagrosa».

Acabada la introducció sobre el miracle, passa al contenciós dels dominics amb la Ciutat, i esmenta l'acusació que l'Antilul·lista (així anomena sempre l'anònim autor de *La Verdad*) ha fet contra la ciutat en tractar-la d'ignorant, supersticiosa i poc fiable. La seva rèplica vol refutar aquestes opinions i prendre partit a favor de les institucions que han estat atacades: «Sr. Antilulista V.M. ha reparado, que no se halla en el Mogol, o Philipinas, sino en Mallorca, y que habla de unos hechos que no sucedieron el primer día de la creación del mundo, sino que sucedieron al otro día, qual es en el presente caso el año 1750 [...]».

Quant al crit de «Viva Raymundo», interpretat pels dos autors com una consigna, *El David* s'esforça per treure-li radicalitat tot afirmant que «eran algunos jóvenes, que ninguno habían rayado en el bozo» els qui cridaven. Sobretot s'indigna a causa de la proclama de «Viva Raymundo y fuera Roma», perquè era clar el seu caràcter reivindicatiu i el perill cismàtic que representava. *El David* usa també de la retòrica per contradir aquesta greu acusació: «Sr. Antilulista por las entrañas de Jesucristo le ruego que no diga ni escriba sino la Verdad. Lo que yo, y otros mil más, hemos varias veces oído es: Viva Raymundo y fuera Broma, pero no fuera Roma.

Roma queremos como a buenos católicos, aunque V.M. no lo quiera...» Es fa difícil de creure que els dominics haguessin confós *Roma* amb *Broma*, però adonant-se del perill, el defensor de Llull i dels lul·listes, s'apressava a treure ferro i a introduir un canvi subtil en el lèxic i en la interpretació.

Entomant la persecució contra els dominics que presentava *La Verdad, El David* es demana si no eren ells els qui provocaven totes aquestes reaccions: «Dice que no veían religioso alguno que no le insultasen, no dice pero el cómo se portaban los dominicos ni si a ello provocaron muchas veces...» Tot seguit, posa en dubte les afirmacions de l'Antilul·lista quan es refereix al caràcter organitzat de la campanya, la qual implicava el Capítol de la Seu, l'Ajuntament i els altres ordes religiosos, encapçalats pels franciscans.

Defensa dels càrrecs d'incitar a l'animadversió contra els dominics als religiosos de les comunitats mallorquines, i girant els arguments afirma que és l'antilul·lista autor de *La Verdad* i no els altres, el qui situa els dominics en contra de la veritat i l'ortodòxia: «Yo creeré... que el decir que el Beato Ramon es hereje, es declararse contrario a las doctrinas de los santos y entre éstas a la de Santo Tomás... pero no puedo pensar que en estas ocurrencias se hayan nombrado los P. Dominicos, ni a nadie lo he oído referir, y sólo lo he visto en su papel sin rebosso».

Burlant-se de la vocació de vigilants de la doctrina catòlica de la qual presumien els dominics, identificats com a Cans del Senyor, *El David* afirma que «cuando el perro se descompone contra alguno de la casa, es menester que el palo le haga entrar en sesso...» justificant d'aquesta manera les prohibicions que patien a causa de la seva obstinació.

Cal destacar un fragment que demostra la divisió de la societat mallorquina arran de la guerra de Successió. La dinastia borbònica s'havia implantat com a conseqüència de la victòria de Felip d'Anjou, però Mallorca i també els dominics s'havien mantingut fins al darrer moment a favor de la causa dels Àustria. L'autor d'*El David* recrimina aquesta adhesió, cercant despertar l'antipatia del nou govern envers l'orde de sant Domingo:

«Sr. Antilulista no se acuerda V.M. del tiempo del intenso gobierno del Archiduque de Austria, conocido con el nombre de Carlos III. Pues yo le diré: salía el Smo. Rosario por las calles de

Palma, y propuesto el Misterio... cantaba un chico, que era músico, llamado Julian Ginard... la siguiente letra: «es la rama, a la rama, a la ramilla; Viva Carlos tercero Rey de Castilla, rey de Castilla» V. M. puede pensar, a esse envido, que cantaba aquel chico, como respondería la turba no sólo por las calles... y haga después la diferencia palpable que se halla entre un Viva Carlos tercero, que era rey intruso en España, y un Viva Raymundo, que es un mártir que goza culto público, o Viva la Concepción Purísima de María».

Els dominics havien defensat la causa austriacista en la guerra contra Felip V, i Mallorca havia estat la darrera plaça a rendir-se l'any 1715.

L'autor es nega a admetre el crit de «muera santo Tomás», atribuint-lo a una mala interpretació dels dominics. Contradiu la versió de *La Verdad* tot afirmant que en realitat els exaltats cridaven «viva Raymundo y no muera santo Tomás». Davant la inversemblança d'aquesta teoria, unes línies més endavant *El David* admet que el crit podria haver sorgit d'algun sector minoritari: «unos individuos de los más rudos del pueblo», fent veure que es tractava de gent sense cultura. Fet que immediatament contrasta amb l'actitud de certs dominics que, segons l'autor, insultaren una imatge de la Immaculada Concepció: «uno de los suyos de sagrado carácter, al pasar la imagen de la Concepción Purísima por delante su casa, desde una ventana hizo cuernos con la mano a la referida imagen... y tal vez eso provocó aquellos para aquel desatino».

El manuscrit s'interromp aquí. De les còpies conservades, totes resten inacabades. No podem afirmar si es va continuar ni si, de fer-se, va ser la mateixa mà l'encarregada de posar-hi punt i final. Segons Llorenç Pérez, el manuscrit va ser continuat devers 1775 per una altra mà anònima, rere la qual s'amagava fra Lluís Vives OFM, postulator del tercer procés de beatificació (1751).

Una vegada presentada la visió de conjunt d'aquests dos interessants documents, entrarem en l'anàlisi dels arguments que al·legaven els dominics per oposar-se a retre culte a Ramon Llull.

CAUSES QUE AL·LEGAREN ELS DOMINICS EN CONTRA DEL CULTU

L'escassa fiabilitat del martiri

L'autor de *La Verdad* tot i admetent que de segles enrere a Mallorca es tributava culte al Venerable Llull amb l'aprovació dels bisbes, confirma el desacord secular dels dominics envers aquesta pràctica. Comença citant l'atemptat de l'any 1699 contra una imatge de Llull que es trobava a la Universitat Literària,⁸ on es va escriure en els murs el famós *Inter haereticus locum*, acció que va ser atribuïda als dominics.

La tradició dominicana contrària al culte de Llull existia a Mallorca, però també fora de l'illa. Els arguments en què es fonamentava es basaven segons l'autor en tres punts:

1. La incertesa del martiri.
2. El caràcter no immemorial del culte, si s'atenien a les regles de la llei canònica.
3. Els dubtes no esvaïts sobre l'ortodòxia de la doctrina lul·liana.

Davant d'aquests arguments, l'autor promet que «Se dirá la verdad sin rebozo...»

Per a la qüestió del martiri, fa ús de l'autoritat del pare Jaume Custurer, jesuïta, autor de: *Disertaciones históricas del culto inmemorial del B. Raymundo Lulio, Dr. Iluminado y mártir, y de la inmunidad de censuras que goza su doctrina* (1700), el qual atribuïa l'origen de la llegenda martirial a Charles Bouvelles (en el document citat com a Carlos Bovillo), autor de la primera biografia de Llull, impresa l'any 1511: *Epistola in vitam Remundi Lullii eremitæ*. D'ençà de la mort de Llull fins a la data d'aquesta primera font, havien passat 196 anys, temps considerat excessiu per l'autor per a donar credibilitat a la versió que s'hi reflecteix.

Citant Salzinger, concretament el tom primer de l'edició maguntina i, acudint un altre cop al testimoni del pare Custurer, informa que es va prendre nota del dia i l'any que Llull embarcà cap a Bugia, també dels noms dels qui l'acompanyaven, exposant que

8. Lorenzo PÉREZ MARTÍNEZ, «Un nuevo texto acerca de un atentado contra el culto de Ramon Lull (1699)». *BSAL* 41 (1985), 333-359.

es conservava record en un document conservat a l'Arxiu del Reial Patrimoni. També parla d'una carta que va escriure Llull un mes després d'arribar a Bugia. L'existència d'aquests documents fan pensar a l'autor que, si s'hagués produït el martiri, s'hauria conservat memòria dels fets, ja que per motius menys importants se'n feien còpies. Parla d'altres notícies referides a Llull del segle XIV, on tampoc consta cap menció del martiri: les dues butlles del papa Gregori XI (1372, 1374), i la carta del rei Pere IV, datada el 7 de gener de 1377, interessant-se per Llull i queixant-se de la violenta campanya de l'inquisidor Nicolau Eimeric.

Més endavant, al·lega alguns testimonis dels consanguinis de Llull, tot citant el pare Bartomeu Fornés (*Liber apologeticus artis magnæ b. Raymundi Lulli*, c. 1743). En aquesta obra, Fornés hi afirma que els seguidors i familiars de Llull demanaren de l'inquisidor fra Bernat Ermengandi que declarés falsa la butlla de Gregori XI que condemnava les obres de Llull, tot argumentant que l'inquisidor Eimeric l'havia obtinguda a través d'intrigues. L'any 1419, sembla que amb una petició semblant, els familiars s'adreçaren a l'inquisidor cardenal Alamano, notícia que també cita la carta XXVI de Feijóo.

La tradició de Mallorca

La tradició afirma que l'any 1315 Llull va ser apedregat i cobert de pedres a Bugia, però que la nit següent l'aparició miraculosa d'una piràmide de llum manifestà el lloc on estava enterrat a uns mercaders genovesos. Un cop desenterrat el cos encara viu, s'embarcaren en direcció a Gènova. Sotadament, el vent i el mal temps els obligà a dirigir-se a Mallorca. Quan la nau es trobava prop de Cabrera el dia 29 de juny, morí Ramon Llull (recordem que una de les seves festes se celebrava el dia 30 de juny). Entraren en el port de Palma esperant la millora del temps i quan volien partir cap a Gènova emportant-se el cadàver, el vent els ho impedí, tot i que les condicions climàtiques eren bones per a la navegació. Adonant-se del caràcter sobrenatural del fenomen avisaren les autoritats de Mallorca i els lliuraren el cos. El poble, assabentat de la notícia, acudí en massa a rebre el cos de Llull en una processó solemne. Mentrestant, se succeïren alguns prodigis: els malalts situats a las portes de les cases quedaven miraculosament sans. L'autor informa que fins aquí ha seguit

Custurer, però que no existeix cap document que doni fe d'aquests esdeveniments.

De tot això dedueix que aquesta tradició no és ferma ni digna de consideració.

Més endavant, l'autor palesa el desacord existent en les circumstàncies del martiri: uns diuen que morí apedregat a Tunísia. Nicolau de Pacs afirma que passà a Bugia; Nicolás Causino (1583-1651), jesuïta, autor de *La corte santa*, el qual és citat més endavant pel curiós paral·lelisme que fa entre Ramon Llull i Ignacio de Loyola, afirma que el Beat fou assassinat en país de sarraïns sense especificar ni com ni quan.

No obstant això, la tradició més comuna afirma que Llull morí l'any 1315 als 80 anys, cosa que contradiu Salzinger, el qual afirmava que tant la data de la mort com l'edat en què es produí eren incertes.

Per a provocar més confusió, l'autor mescla la tradició amb les notícies que apareixen en els llibres alquímics, citant el del marquès de Saint Aubin: *Traité de l'Opinion* (1735), on s'afirmava que Llull féu ús de l'or potable allargant d'aquesta manera la seva vida fins als 145 anys!

Sense massa ordre cronològic ni crític, l'autor arriba allà on vol i conclou que l'any 1506 la tradició del martiri ja s'havia corromput. La seva mala intenció el du a comparar Llull amb Priscil·lià, bisbe del segle IV, a qui anomena «El herege Petiliano», i que havia estat considerat màrtir també per tradició. En realitat, Priscil·lià fou executat juntament amb sis seguidors, després d'haver estat declarat heretge. L'autor presenta altres exemples de tradicions rebutjades per l'Església amb la intenció de desacreditar el culte basat en la tradició martirial de Llull, mentre afirma: «¿cómo podían los dominicos con total quietud de sus conciencias dar culto al Venerable Lulio por su martirio tan incierto según reglas de la buena crítica?».

El pas següent és atacar, tot mesclant tradició amb superstició, les creences populars. N'esmenta algunes com la que afirmava que en una cova de Valldemossa, on hom pensava que havia viscut Llull, no gosaven entrar els animals. El pare Custurer visità amb alguns religiosos la cova per aclarir la veritat del fet, però la trobaren, segons versió de l'autor, plena d'excrements de porc: «de cerdudos y otros sensitivos», i la varen fer netejar perquè «los apasionados a Lulio deseando fomentar el engaño...» tenien cura de falsejar proves en benefici de la causa de beatificació.

Tot seguit passa de l'origen de la tradició a la tradició del culte, tot afirmant que els defensors de Llull diuen que se li ha fet missa i resat per concessió del papa Lleó X (1475-1521), el qual el va beatificar. Per a desautoritzar aquesta creença, l'autor remet als testimonis del Procés format a Mallorca l'any 1612, on intervingueren fra Andreu Ballester, i fra Alexos Cortado, franciscans. El primer afirmà haver tingut en el seu poder el Breu Apostòlic autèntic pel qual el Papa concedia al Regne de Mallorca la facultat de fer oració i ofici en honor de Ramon Llull.

L'autor desmenteix aquest testimoni al·legant que Lleó X no va poder concedir mai aquest Breu, ja que no accedí al Papat fins a l'any 1513 i l'ofici ja era imprès l'any 1506, segons afirma el mateix Custurer. De tota manera, el decret de Lleó X era inconsultable perquè, com tants d'altres documents relatius a Llull, s'havia extraviat, cosa que provoca el sarcasme de l'autor.

Amb la intenció de burlar-se dels miracles obtinguts a través de les relíquies de Llull, tan alabades pel pare Antoni Raimon Pasqual, l'autor narra un esdeveniment que succeí l'any 1507, quan va predicar a Algaida el canonge Gregori Genovart (el mateix que sufragà l'edició del *Blanquerna* l'any 1521 i que fou rector de l'Estudi General Lul·lià entre 1495 i 1533). Sembla que secretament se'n va dur les mandíbules («quijadas») de Llull, perquè les adreassin i obtinguessin benefici alguns malalts, cosa que l'autor anomena «veneraciones de poca monta».

També ataca la tradició que fa de Llull un terciari franciscà. Per a això, se serveix de l'opinió autoritzada de Salzinger, qui també ho havia desmentit.

La qüestió dels miracles

Els dominics es defensen afirmant que són fidels al manament de l'Església que desautoritza el culte d'aquells que només són aclamats pel poble «a quien debemos presumir engañado con milagros fingidos»

El fingiment de miracles és dels punts que retreu l'autor, tot al·ludint a un cas ocorregut l'any 1750, quan es va divulgar la notícia de la curació d'un coix «un coxo» [sic] per intercessió del Venerable Llull. Obtinguda la curació, es varen penjar les crosses a manera

d'excort a la capella del sepulcre de Ramon, però com que la curació va ser transitòria, l'home es va haver de procurar unes noves crosses per a poder caminar.

Un altre cas, de l'any 1751, esdevingué quan un infant de 4 anys va caure d'una paret de més de 42 pams sense patir cap mal. El pare, però, a pregunta d'un «amante de la verdad» va respondre que en el moment de produir-se la caiguda, una dona cridà invocant la Verge del Roser, o la Puríssima Concepció, i en darrer terme el Beat Ramon, amb la qual cosa el miracle podia ser atribuït a qualsevol d'aquestes advocacions. D'altra banda, l'infant va ser objecte d'algunes cures preventives per si el miracle no es produïa: «le habían envuelto en una piel de carnero, y habían mandado darle dos sangrías». Tot i que sobrevisqué a aquestes cures, l'autor afirma que no es podia tenir per miracle.

La personalitat de Llull

Per a desacreditar el culte no basta a l'autor atacar les tradicions i llegendes populars, sinó que barrejant-ho tot en un mateix cistell, sap que també li cal dirigir les crítiques contra el personatge mateix, usant de manera tendenciosa el testimoni que presenta en l'autobiogràfica *Vida Coetània*.

El punt més feble és la coneguda crisi de Gènova (1292), episodi estudiat pel metge Joan Ignasi Valentí,⁹ que l'anomena *la gran depressió de Gènova*. En un paràgraf de la *Vita*, Llull absolutament abatut, dubta entre l'orde franciscà i el dominic, afirmant que si es fa franciscà salvarà l'Art i si es fa dominic salvarà l'ànima. L'elecció es decanta per salvar l'Art (la missió) que passa per endavant dels seus propis interessos. Amb aquesta decisió s'havia de guanyar l'animadversió eterna dels dominics, que mai no l'entendrien. L'autor, fent-se ressò d'aquesta incomprensió, afirma: «Eligió condenarse eternamente para que no se perdiera su Arte [...] y a este enorme delito añadió los sacrilegios de confesar y comulgar superficialmente...». Ja que, en sortir de l'estat mòrbid pel qual havia travessat, Llull reprèn la seva activitat i també les pràctiques religioses.

9. Joan I. VALENTÍ: «Dues crisis en la vida de Ramon Llull». A: *La Nostra Terra*, Ciutat de Mallorca, 1934.

En el retrat que presenta l'autor, Llull passa de ser un home que dubta a ser un sacríleg, i d'aquí, només hi ha un pas per convertir-lo en col·laborador del diable, cosa en la qual es converteix en el raonament de *La Verdad*. Sotmeses a l'anàlisi implacable del dominic, les aparicions que Llull atribuï a Jesucrist crucificat, es transformen en aparicions infernals: «La primera aparición... escribiendo unos versos lascivos a cierta señora que torpemente amaba...» La sinceritat amb què Llull explica tot el procés de la seva conversió, ajuden el detractor a condemnar-lo. Conclou així que les aparicions són d'origen diabòlic i que no poden ser considerades com a proves de santedat.

Fins i tot les virtuts personals de Llull, com la humilitat que li atribuïa el pare Custurer, són fingides o de naturalesa equivocada, i ajuden a explicar el rebuig a l'orde dominic: «... que aun creyendo ser la voluntad divina que se hiciese dominico y que de ello dependía su salvación eterna, no quiso tomar este santo hábito, sólo porque los dominicos hacían poco aprecio de su Arte, prueba cierta de su alma vacía de los dones del Espíritu Santo...»

En un anacronisme indiscutible, i que demostra la mala fe que guiava la mà de l'autor, es compara un home del segle XII com Ramon Llull, amb una figura del XVI, santa Teresa de Jesús, personalitats impossibles de comparar ateses les diferents coordenades personals, socials i culturals.

La ciència infusa. El caràcter revelat de la il·luminació

Per a l'autor, Llull era un ignorant i per això sembla impossible que de sobte es transformés en il·lustrat i escrivís llibres. Segons aquest raonament, la paradoxa admetia dues probabilitats: 1) que es tractés d'inspiració del cel, 2) que fos obra del dimoni. L'autor no dubta a declarar-se partidari de la darrera opció i Llull passa a ser un «sujeto iluso y engañado del demonio, y que sirve de ministro a Satanás por escribir libros y publicar errores...» Si aquest era el fet, com se'ls podia demanar als dominics que li retessin culte?

A poc a poc, l'autor va descobrint la seva tàctica: desacreditar Llull i els seus seguidors. Advertim que el text deriva cap a una fòbia irracional, que palesa la seva intenció: esgrimir uns arguments racionals per donar pas a unes «invencions» que mai tingueren lloc en la vida de Llull.

L'Art

Una vegada assolit l'objectiu de desacreditar la persona, l'autor intenta desacreditar el caràcter revelat de l'Art. Primerament, en nega l'origen diví. Llull és presentat com un ignorant presumptuós, d'inclinacions lascives: «Y el Venerable Lulio siendo un ignorante, y muy entregado al vicio de la torpeza [*fuerte conjetura para creer diabólicas sus apariciones...*]» També considera una presumpció el seu intent de convertir els infidels, i cita unes paraules de sant Vicent Ferrer, en què fa fills de la supèrbia els desitjos de visions i aparicions. El valor de l'Art és jutjat pels resultats, ja que «poco o ningún fruto ha dado a la Iglesia esta doctrina». D'això es dedueix que tot plegat és «engaño del demonio». També incideix en el fet que no consta en la història cap conversió obtinguda gràcies a aquest mètode. Referint-se als quatre concilis que se succeïren després de la seva invenció –Viena del Delfinat (1311), Florència (1439), Laterà V (1512) i Trento (1545)–, afirma que l'Art no fou utilitzada en cap cas per a deliberar ni tampoc per a tractar-hi les qüestions teològiques.

L'Art solament s'estudia a Mallorca, afirma l'autor, però són molt pocs els religiosos que ho fan. Informa que l'any 1748 els Pares Mínims de Mallorca deixaren la doctrina tomista, «la doctrina del Ángel de las Escuelas», i la canviaren per la lul·liana, cosa que deurien haver fet per poder obtenir càtedres a la universitat. L'any 1752, l'abandonaren i tornaren a la disciplina tomista «a seguir otra vez las hermosas luces del sol de Aquino». L'atac a l'Art es fonamenta en el fet que no hi ha universitats que la segueixin, que tan sols la universitat de París la va tenir durant un temps, però que Gerson posà fi a aquests estudis. L'autor obvia que, amb posterioritat a Gerson († 1429), Bernat Lavinjeta, autor de l'*Explanatio compendiosaque applicatio artis Raymundi Lulli* (1523) ensenyà a la universitat parisenca l'Art lul·liana.

Per a desprestigiar els estudis que es fan a Mallorca, l'autor afirma: «es tan corto y pequeño el curso de los estudiantes que las frecuentan, que los maestros muchas veces no pueden enseñar, por no tener a quien».

L'autor intenta desvalorar l'Art. Exposa una llista de tretze valoracions de fetes pel mateix Llull: 1) universal; 2) certa i infal·lible; 3) subtilíssima, 4) altíssima i profundíssima; 5) la més perfecta; 6) la més ben ordenada; 7) la més fàcil; 8) la més delectable; 9) la més

necessària; 10) la més útil; 11) la més artificiosa, i en aquest punt, l'autor es demana: «es necesaria la Crysopeya (=Alquímia) para defender la fe católica?» i donant en aquest punt la raó a Robert Belarmino (1542-1621),¹⁰ el qual va fer un informe desfavorable sobre l'obra lul·liana. Tot seguit cita el fragment d'una obra alquímica, atribuint-la a Llull; 12) naturalíssima; 13) divina, pel seu origen infós.

Continua l'autor demostrant la futilesa de l'*Art* i el seu escàs valor, sobretot si és comparada amb el sistema de Tomàs d'Aquino, la valoració del qual «lo aseguran los oráculos de la Iglesia y aún el mismo Cristo le aprobó sus escritos».

L'autor s'entossudeix a acusar Llull de superb, vanitós, obsedit i enganyat pel dimoni, fins i tot li arriba a dir idiota: «era un idiota, domicilio del diablo por su vida licenciosa, y repentinamente apareció docto, publicando de sí mismo las grandezas», servint-se per a això de l'autoritat del teòleg jesuïta Martín del Río (1551-1608), el qual afirmava que el Diable se servia d'homes orats fent-los passar per entesos i doctes.

La llegenda pseudolul·liana

Crida l'atenció que l'autor que es mostra tan crític en altres aspectes de la vida i la tradició de Llull, no expressi cap reserva a l'hora d'acceptar l'atribució de les obres alquímiques. Aquesta posició contradiu la capacitat analítica exhibida en qüestionar els informes sobre miracles i curacions atribuïdes al Beat. L'autor es recolza en les paraules del pare Mariana (1536-1624), jesuïta, el qual afirmava que les proposicions de l'*Art*: «más parecen deslumbramientos y trampantojos con que la vista se engaña... doctrina... oscura y desaliñada...» en cap cas revelada, sinó més aviat diabòlica. Per carregar més sobre aquest punt, l'autor fa ús de la tradició pseudolul·liana, que li convé en tant que va contra Llull. Cita la llegenda de Llull deixeble d'Arnau de Vilanova, i fa saber que les obres d'aquest autor varen ser incloses a l'Índex després de Trento. Concedeix fiabilitat a l'especulació alquímica tot afirmant que Llull se sent atret per les ciències «curiosas», sobretot la «sciencia de la transmutación de los

10. Autor d'uns informes desfavorables a l'obra de Llull presentats davant del papa Pau V en una reunió de la Congregació del Sant Ofici (1619-1620).

metales y de las piedras preciosas, y de curar a cualquier hombre de todas las enfermedades» obtenint per a aquesta qüestió el recolzament que li oferia l'*Apologia*¹¹ de Bartomeu Fornés, que igual que el seu mestre Salzinger, havia admès com a autèntica la tradició pseudolul·liana.

Les obres de Lull

Alguns fragments de *La Verdad* es refereixen a les obres, que són tractades de manera despectiva. A tall de mostra, n'ofereix alguns exemples:

Sobre el *Desconhort*: «Y en fin se conocerá claramente el espíritu que residía en el corazón de Lulio, atendiéndose a lo que dice de sí mismo en su Desconsuelo...» El caràcter autobiogràfic d'aquesta obra serveix a l'autor per a carregar una vegada més contra la personalitat apassionada i sovint en crisi del Beat.

Del *Liber de Deo majore et de Deo minore*, n'afirma: «un autor que admite un Dios menor que otro, es fácil creer que niegue la coeternidad del Divino Verbo». En aquesta obra, l'autor hi veu indici d'heretgia en no interpretar correctament les intencions de Lull. Més endavant, utilitzant el mateix llibre, acusarà Lull de politeisme.

En referir-se al *Llibre de Filosofia d'Amor*, al·ludeix a la condemna d'aquesta obra per part dels teòlegs, referint-se, sense citar-lo, a Eimeric.

Del *Fèlix*, li'n mereix rebuig especial el fragment dedicat a la Trinitat.

En el *De Fine*, l'autor hi detecta l'error insolent d'acusar l'Església de la quantitat de cismàtics que hi ha en el món, fent referència al fragment en què Lull es demana si l'Església treballa prou per a la conversió dels infidels i dels heretges. Aquest atac a l'Església, o si més no a determinats estaments eclesiàstics, són freqüents en les obres lul·lianes, cosa que als ulls dels predicadors podia semblar una crítica al seu propi ministeri. Si més no, aquest liberalisme laic i de signe reformista que detectem en el pensament lul·lià, es convertí en un dels obstacles per a la seva beatificació.

11. *Liber apologeticus Artis Magnae B. Raymundi Lulli Doctoris Illuminati et Martyris* (Salamanca, Nicolás José Villagordo, 1746).

Del *Liber de Benedicta tu in mulieribus* (obra apòcrifa considerada autèntica durant molt de temps), n'afirma que es tracta d'una doctrina nova i peregrina «a comuni sensu eccl^a aliena» i plena d'errors teològics. Més endavant tornarà a citar aquesta obra per acusar Llull de dir que la Verge li havia revelat que els tres Reis d'Orient havien estat tres perquè el món s'adonés que en Crist hi havia tres naturaleses.

Del *Libro de Oraciones y Arte de Amar a Dios* (pensem que fa referència al *Llibre de oracions y de contemplacions de l'enteniment en Déu*, contingut en el *Blaquerna*) troba recusable l'oració següent: Santa, alta i humil Trinitat... tot acusant el bisbe de Mallorca, Llorenç Despuig, d'haver concedit 40 dies d'indulgència als qui llegissin aquest llibret.

La missió

La Verdad també manifesta la intenció de destruir el valor de la missió a la qual Llull havia dedicat els seus esforços humans i intel·lectuals. En primer terme, nega que un seglar com Llull sigui autoritzat per a anar a predicar la doctrina catòlica. De fet, era totalment prohibit als seglars de fer-ho. Afirmar amb rotunditat que Llull no tenia llicència, ni autorització Papal, ni del bisbe, però no esmenta el permís del rei Jaume II de Mallorca (1243-1311),¹² que implicava l'autorització eclesiàstica. Per refermar aquests arguments, l'autor es remet al decret papal de Luci III, de l'any 1185, que negava als seglars l'exercici pastoral.

Tot seguit es refereix a la «misión interior y divina» negant-li tota credibilitat.

Una vegada assentat aquest punt, l'autor passa a considerar el mètode utilitzat per Llull, tot afirmant que a la seva arribada a Tunis, va convocar els savis musulmans per escoltar la llei de Mahoma, i es mostra convençut que, si l'haguessin satisfet amb raons, s'hauria convertit a la fe musulmana. El nou mètode de diàleg interreligiós proposat per Llull és invalidat pel dominic, que no li atorga cap credibilitat i l'interpreta com a perillós en tant que s'oposava als mètodes que els predicadors havien practicat des dels orígens.

12. L'octubre de 1299, Llull obtingué de Jaume II permís per a predicar a les sinagogues.

El tema de la Trinitat

La manera com Llull havia encarat el misteri de la Trinitat resulta sospitosa a l'autor, el qual desconfia de les raons necessàries. L'autor es demana quins són els autors que han intentat fer una cosa així, i afirma que: «Los SS. PP [Els sants Pares]... no presumieron establecer los Artículos de Nuestra Santa Fe con demostraciones, sino atraer a los infieles manifestando con razones meramente persuasivas no ser imposible lo que la fe nos propone... Y Lulio presumiendo haber adelantado más que los SS. PP. promete demostrar el Misterio de la Trinidad, y destruir con razones naturales todos los errores». Indubtablement, el tema de les «raons necessàries» gravita en aquest fragment. ¿Com gosava Llull demostrar l'indemostrable, i com gosava menystenir la fe considerant-la per sota de les demostracions? Aquesta és la supèrbia que l'autor dominic denuncia.

Davant d'aquesta gosadia, l'autor proposa quina hauria d'haver estat la manera correcta d'aproximació als musulmans. Admet alguns punts en comú entre el catolicisme i l'islamisme, com l'acord entorn del profeta Moisès. És a través d'aquesta i d'altres coincidències i no en base a raonaments «razones y discursos de su capricho», que Llull hauria d'haver fet l'intent. D'altra banda, també l'acusa de contravenir precisament aquells punts en què musulmans i cristians estaven d'acord, i critica la forma en què expressa la Trinitat tot dient «... y si por *tivum, bile et are in Divinis* entendía Lulio las tres personas divinas... predicaba sin duda un error en la fe; porque lo es llamar actos que proceden de los atributos a las tres personas divinas» exposant així una raó més per no considerar-lo màrtir, ja que no ho pot ser «*qui moritur ut Articulum falsum...*»

En aquest punt del discurs, l'autor ha entrat ja en qüestions doctrinals. Citant un fragment del *Fèlix* (edició de Mallorca de l'any 1750) on diu: «Que los que quieren creer la Trinidad de Dios, y no quieren entenderla por razones necesarias se aman más a sí mismos que a Dios», hi veu motiu d'escàndol,

També esmentant el *Fèlix* es refereix a la producció *ad intra in Divinis*, relativa a la Trinitat, manifestant que és errònia la forma en què Llull l'entén. Finalment, en aquest punt valora de manera negativa el concepte de les Divines Perfeccions.

La Immaculada Concepció

Aquest tema constituí un dels debats teològics entre dominics i franciscans en el transcurs dels segles, *La Verdad* el destaca al·legant algunes de les opinions que afirmaven que el pecat original era absent en la concepció de Maria, a causa de la intenció pura que tingueren els pares quan la van concebre. Aquesta idea l'autor l'havia presa del *Llibre de la Concepció Virginal* (també conegut com *Tractat de la Concepció*, i que forma part del conjunt de cinc obres apòcrifes sobre Maria atribuïdes al Beat). Lull, que era considerat «el Defensor más acérrimo de la Concepción en gracia de Nuestra Señora», és atacat a través de les opinions que es manifesten en aquesta obra apòcrifa.

D'altra banda, la devoció mariana del Beat desagradava profundament els dominics, els quals la interpretaven com un desig de situar Maria en el mateix nivell que Jesús, mostrant-se així dipositaris de la misogínia d'un sector del clergat catòlic.

El retaule de l'Ajuntament

Reprenent un altre cop el tema de la tradició, l'autor es contradia amb el que havia afirmat abans quan reconeix que el culte és antiquíssim: «la práctica aunque antiquísima de dar culto en Mallorca al Venerable Lulio ...» Tot seguit es refereix a la pintura de l'enterrament de Lull, que encara avui es custodia a l'Ajuntament de Palma. Diu que va ser encarregada i pintada per contribuir al culte: «un retablo pintado 300 años después de la muerte de Lulio, ¿qué auténtico es para prueba de lo sucedido inmediatamente después de la muerte?» I d'aquesta manera ens informa de la data de la pintura: «el retablo del entierro pintado en el año 1628 como está notado en el Archivo del Real Convento de Predicadores de Palma no hace prueba sobre lo sucedido en el año 1315». La pintura, obra de Miquel Bestard¹³ (1592-1633), havia estat encarregada per les autoritats per a contribuir a la defensa de la Causa Lul·liana. El quadre formava part d'una estratègia de la qual també en fa part l'obra de Jaume Custurer (1657-1715): *Disertaciones históricas del culto inmemorial del B. Raymundo*

13. Anomenat *El Mallorquí*, és un dels artistes més importants de l'època. En algunes de les seves obres va retratar la vida eremítica amb gran precisió i detall.

Lulio Dr. Iluminado y mártir y de la inmunidad de censuras que goza su doctrina, con un apéndiz de su vida, publicada l'any 1700.

La sentència del bisbe Cepeda (1744-1749)

L'autor es demana de manera retòrica: «pero y la sentencia del muy Ilmo. Cepeda obispo de Mallorca publicada día 1 de octubre de 1749 a favor del culto... no bastará para quitar todo escrúpulo?» L'autoritat del bisbe hauria d'haver estat suficient per a qualsevol eclesiàstic de la diòcesi, però no ho fou en aquest cas. L'autor explica les contradiccions existents en el cas de Llull i com se li havien fet veure al bisbe Cepeda, però aquest no les volgué tenir en compte, per raons que –segons l'autor– no justificà. L'acusació contra el bisbe s'incrementa pel fet d'haver estat inquisidor i no poder al·legar ignorància en aquestes qüestions. L'autor afirma que amb la sentència publicada a favor de Llull, el bisbe contravenia directament els Decrets Apostòlics.

Aquesta anomenada *Sentència Definitiva* era una declaració formal del culte immemorial a Ramon Llull, que havia estat sol·licitada per dos frares franciscans: fra Pere Antoni Riera i fra Francesc Vic de Superna, designats per la Causa Pia Lul·liana com a postuladors de la causa del Beat. En la Sentència hom reconeixia que el culte a Ramon Llull ja tenia més de cent anys quan es publicà la butlla *Cælestis Hierusalem* d'Urbà VIII, l'any 1634; i que per tant quedava exempt de la normativa esmentada en el document, que exigia un culte centenari per tal de no ésser suspès pel bisbe corresponent.¹⁴

Els testimonis antilul·lians

L'autor cerca el suport de les autoritats que, d'ençà de la mort de Llull, s'havien encarregat de desacreditar-lo. Comença amb Nicolau Eimeric (1320-1399), qui acusà Llull davant la Santa Seu i promogué la butlla de Gregori XI. La seva obra més famosa, el *Directorium* contenia, entre d'altres acusacions contra Llull, la de ser un mag i un heretge.

14. Miquel FERRER FLOREZ: «La convulsió de 1750 referent al culte de Ramon Llull» *SL* 43 (2003), 103-126.

Per a demostrar que a Mallorca no tothom estava d'acord amb el culte, fa referència al brot antilul·lià de l'any 1699. Conclou que aquest culte no és prohibit per la Santa Seu, però que solament és tolerat per a evitar mals majors.

En la llista de detractors, hi afegeix autors de diverses èpoques i tendències: Pedro de Rubeis, Lluç Wadding, Buenaventura Malvasia, Jaime Gualterio, i s'excusa de citar-ne més per no fer-se pesat i perquè considera que són prou coneguts.

La butlla de Gregori XI

En la intenció de desautoritzar de totes les maneres possibles els lul·listes i els seus textos, especialment els d'Antoni Raymundo Pasqual (1708-1791) fa esment de la butlla de Gregori XI, sobre la qual havia afirmat el cistercenc que havia estat falsificada per l'inquisidor Eimeric. Davant això, l'autor afirma: «Es común práctica de los lulistas tratar de ignorantes, necios o poco advertidos a los que no toman el partido de defender a su Lulio...»

L'autor defensa la innocència d'Eimeric amb arguments. Diu que la butlla va ser cercada l'any 1395, dinou anys més tard de la seva publicació, i en la impossibilitat de trobar-la els favorables a Llull afirmaren que no havia existit mai. En diferents fragments argumenta contra aquesta versió i defensa l'honradesa d'Eimeric. Cita també la intervenció del canonista Francisco Peña (c. 1540-1612) que va ser l'encarregat de revisar, reelaborar i reeditar el *Directorium*. Peña va ser requerit perquè exclogués Llull del *Directorium*. L'any 1604, la Congregació del Sant Ofici li envià un llibre d'Alfonso de Proaza (doc. 1505-1515) amb la finalitat de demostrar que la butlla era falsa, però Peña es mantingué en la seva posició i reaccionà a la contra declarant-ne l'autenticitat. D'aquesta manera, la butlla *Conservationi Puritatis* de Gregori XI quedava consolidada i el llibre de Proaza prohibit.

La condemna de Pau V

L'any 1612, la Congregació de l'Índex sol·licità els textos autèntics de Llull que foren enviats des de Mallorca en set volums gruixuts en

català, més uns altres cinc en llatí. El pare Antoni Busquets († 1615), primer postulant de la Causa Pia Lul·liana a Roma, hi adjuntà un *Memorial* per a la refutació de les cent proposicions condemnatòries d'Eimeric.

El resultat fou descoratjador: Desaprovat el *Memorial* de Busquets i censurades dues obres de Lull: *Ars brevis illuminatae doctrinae* i la *Probatio articulorum fidei per necessarias rationes*. La conclusió: l'any 1619, Pau V prohibí les obres de Lull.

Aquest Papa havia ordenat l'examen a una comissió formada per: Michael Neapolitanus OSB; P. Magister Lemos OP; P. Magn. Gregorius Nuñez OSA i P. Benedictus Iustinianus SI, els quals descartaren les al·legacions que havien fet els defensors de Lull, que havien defensat que els textos havien estat manipulats i que les proposicions condemnatòries eren interpolades. Una vegada examinades les obres on no existien interpolacions, els censors acordaren, de *comuni consensu*, que eren condemnables «*ut novas, improprias, periculosas, temerarias, sapientes heresim, et aliquas aperte erroneas in fide, vel etiam proprie hereticas*». Davant d'aquest dictamen desfavorable, es presentaren vint llibres més, portats expressament de Mallorca, els quals també foren examinats pels mateixos censors, més altres tres que s'hi afegiren a darrera hora: el Vicari General dels Predicadors, el pare Bonaventura Nolano, conventual; i el pare Juan Camerota, jesuïta. El dominic afirmà que en els llibres escrits en català no hi havia trobat error ni heretgia; el benedictí afirmà que en el *Llibre de Proverbis* i en el de *Filosofia d'Amor* hi havia notat dos errors i una heretgia; el pare Nuñez, agustí, examinà el *Llibre de Ànima*, hi trobà dos errors i afegí que considerava el *Desconhort* temerari i erroni «*quod dicet per rationes naturales posse demonstrari Articulus Fidei*».

Les censure no acabaren aquí, el pare Benedicto Justiniano, jesuïta, s'expressà negativament sobre el *Llibre de Arbore christianali* tot afirmant que «*Raymundum confundere in Christo naturam Divinam cum humana*» i considerava que no era adequada la seva doctrina per al «comuni catholicorum sensu». És a dir, el sentit comú dels catòlics desaconsellava l'estudi i la lectura de Lull.

Tampoc els altres membres no s'estigueren de condemnar. Nolano manifestà que els llibres eren plens d'errors; el jesuïta Camerota va ser del mateix parer sobretot en el tema de la demostració per raons naturals del misteri de la Trinitat.

Al defensor de la causa lul·liana, fra Antoni Busquets († 1615) li va ser lliurat un exemplar amb les censure i s'apressà a defensar Llull amb una exposició llarga i conclusiva, cosa que no serví de res, ja que el cardenal Belarmino (1542-1621), que s'incorporà a la discussió, afirmà que el seu escrit «non evacuat difficultates». L'opinió d'aquest savi i posterior sant, sembla que va ser decisiva en la tendència que assolí la comissió. L'autor de *La Verdad* cita textualment el vot de Belarmino: «Ego sentio 1º doctrinam Lulli faltem esse inutilem et periculosam, ut experientia docet».

Finalment, el 14 de setembre de 1612, es resolgué tal i com consta (insisteix l'autor a documentar les seves paraules) en els Registres de la Santa Congregació, que les proposicions admeses com a pròpies de Llull pel seu defensor i els vint llibres remesos des de Mallorca o Roma fossin censurats.

Amb la força d'aquesta condemna recent, l'autor justifica la primera actuació d'Eimeric.

Decrets contra Llull

La maquinària de l'autor, disposada com un aparell bèl·lic per a destruir Ramon Llull i la seva doctrina se serveix de:

- 1) Testimoniatges escrits d'autoritats antilul·listes.
- 2) Decrets de la Santa Seu.

En aquest segon bloc cita: la Sagrada Congregació de l'Índex, febrer 1583: *Decretum fuit ne esse permittenda Raymundi Lulli opera*; 3 juny 1594: *Lecto Memoriali pro Raymundu Lullo, et omnibus consideratis... decretum fuit, ut in novo Indice Lullus non reponatur* (aquesta exclusió de l'Índex l'atribueix a la influència dels reis d'Espanya, patrocinadors i defensors de la causa de Llull).

També esmenta els decrets d'Urbà VIII (papa de 1623 a 1644). A la Butlla «Cœlestis Hierusalem» es refereix als cultes locals (1634), i Benet XIV, papa entre 1740-1758, contrari a la canonització de Llull: *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione*, 5 vol. (Pàdua: Typis Seminarii, apud Joannem Manfre, 1743).

El Doctor Arcangèlic i la Universitat de Mallorca

L'autor no s'oblida de dirigir les seves crítiques contra la Universitat de Mallorca, on Ramon Llull era anomenat «Doctor Arcangélico iluminado, inventor de nuevas Artes y Ciencias, Patrón de la Universidad de Mallorca». Evidentment, el nom de *Doctor Arcangélico* s'havia d'entravessar als qui tenien en sant Tomàs d'Aquino la seva màxima autoritat teològica, entronitzat amb el nom de *Doctor Angèlic*. El grau d'Arcangèlic significava un desafiament, que situava Llull en un graó més alt.

El fet de tenir en més consideració la doctrina lul·liana que la tomista era una ofensa difícil de digerir, i un escull seriós en la carrera cap a les càtedres. La defensa dels lul·listes al·legant que moltes de les obres herètiques atribuïdes a Llull no eren seves, i que moltes de les autèntiques havien estat manipulades o mal interpretades, és aprofitada per l'autor per a engegar una de les sentències més reveladores de la vertadera intenció que s'amaga rere *La Verdad*: «Y no causará admiración que la Provincia de los PP. Mínimos de Mallorca dexase la celestial angélica doctrina del Sol de la Teología (sant Tomàs) para abrazar y seguir una doctrina en confesión de sus profesores mismos Apócrifa, y parar de Tomistas a Anonimistas?». És el darrer recurs, que s'adreça a dubtar fins i tot de la realitat de Llull, i sobretot de la paternitat dels seus escrits.

En els següents paràgrafs, l'autor s'adreça als lul·listes demanant que enviïn els llibres per avançar la causa de la beatificació i que si no ho fan, que no culpin els dominics de no retre culte a Llull, i finalment els acusa de ser ells mateixos, amb el seu retard, els culpables de l'endarreriment de la Causa Pia: «luego o retardan voluntariamente la causa de la beatificación del Venerable Lulio o persiguen sin motivo a los dominicos».

El reconeixement del cadàver

El cadàver de Llull va ser analitzat en diverses ocasions (una l'any 1594, a petició de Felip II per avançar en el tema de la canonització; una altra, el setembre de 1748, pel mateix motiu, a la qual assistiren alguns dominics). Aquesta assistència fou utilitzada pels lul·listes per a afirmar que també els dominics havien retut culte a Llull. L'autor

ho nega, encara que de les seves paraules hom dedueix que efectivament se sumaren als altres en la veneració que en aquesta ocasió Llull va rebre: «asistieron a la procesión en que llevaron sus reliquias cantándose el himno: *Deus tuorum militum*». Sembla que a causa de la gran quantitat de gent que s'ajuntà per homenatjar el Beat, el reconeixement de les despulles es va haver d'ajornar i es va fer finalment a l'horabaixa una vegada s'havien tancat les portes del temple. Un cop a l'interior, la comitiva en processó va dur les relíquies fins a la sagristia on, en presència de tots els assistents, es va procedir a l'examen del cos.

La presència dels dominics en alguns actes de culte. Guerra entre els ordes regulars

No obstant l'oposició dels dominics, els seus contraris afirmaven amb raó que els havien vist assistir a determinats actes de culte, si no la comunitat en ple almenys els catedràtics de la Universitat. Davant d'aquesta acusació, l'autor es defensa afirmant que si bé com a dominics no estaven autoritzats a retre culte a Llull, sí que ho podien fer com a catedràtics: «que de poder dar culto al Venerable Lulio como catedráticos, no se interfiere que se lo puedan dar como dominicos, aunque no se despojen de ser Dominicos por ser catedráticos». Era una manera de dir, que feien el que convenia en el moment necessari, cosa que entrava en contradicció amb el fet de no haver volgut assistir al *Te Deum* organitzat per la ciutat.

Per a defensar-se, l'autor afirma que els dominics no son els únics a entrar en contradicció, ja que «en Mallorca que no obstante de haber rompido las comunidades regulares la comunicación política y religiosa con la de Santo Domingo, concurren a nuestra Iglesia el día de S. Pedro Mártir, y el día de S. Pedro de Arbués todos los religiosos calificadores; y los PP. Observantes que han rompido la Hermandad tan encomendada de Ntros. SSmos. Patriarcas y no quieren predicar el día de N. P. Santo Domingo, han predicado en Nuestra Iglesia los días de S. Pedro Mártir y S. Pedro de Arbués, por ser calificadores». Es refereix als qualificadors del Sant Ofici. S. Pedro de Arbués († 1485) va ser el primer inquisidor assassinat, però curiosament encara no era sant quan el cita l'autor, sinó sols beat, perquè va ser canonitzat per Pius IX el 29 de juny de 1867. Els dominics, però, no tenien cap

escrúpol a tractar-lo de sant, mentre que a Lull li negaven fins i tot la qualificació de venerable.

El darrer supòsit: si finalment els dominics admetessin de retre culte al beat, haurien d'admetre qualsevol mena de culte?

La resposta serveix evidentment per a negar que d'acceptar el culte qualsevol forma seria vàlida, i de passada per a afirmar que tot el que s'ha afegit al culte del beat d'ençà de 1559 és il·lícit, incloent-hi naturalment el *Te Deum* de 1699.

Davant la pregunta insistent de per què no ho han d'acceptar els dominics, allà on ho han acceptat tots els altres ordes, que compten entre les seves files amb persones cultes i sàvies, la resposta manifesta una vegada més la prepotència inherent a la posició dominicana i la voluntat de ser distints dels altres. No obstant això, el testimoniatge de l'autor serveix per a demostrar com s'havia estès el culte de Lull per tota l'illa: «Es notorio que se ha extendido el culto del Venerable Lulio de una a otra iglesia, de una a otra villa, de suerte que de 20 años a esta parte casi no hay villa donde no le hayan colocado de nuevo, y esto con ciencia del Ilmo. Obispo y aprobación de las comunidades y teólogos de esta Isla». Tot i aquestes consideracions, els dominics continuen sense estar autoritzats a acceptar la norma, i per refermar-se en aquesta posició explica com l'any 1735 s'havia de concedir el Grau de Filosofia a Nicolau de Verí a l'església dels dominics, i la comunitat no va permetre que es col·loqués a l'altar l'estàtua de Lull. Aquesta actitud provocà la indignació del cistercenc pare Antoni Raymundo Pasqual, que abandonà l'acte.

L'autor dubta de l'autoritat del bisbe a l'hora de permetre l'extensió d'aquest culte. Fins i tot qüestiona la del mateix Papa: «Y si la aprobación del Sumo Pontífice no basta para que el culto inmemorial pueda extenderse de una a otra Iglesia dentro de una misma Diócesis, ¿será suficiente hacer lícita esta extensión a la aprobación del Obispo?»

Finalment, l'autor es col·loca en el supòsit d'admetre el culte, si el fet de ser admès per totes les comunitats el convertís en lícit. Encara així, els dominics no ho acceptarien, perquè acceptant-ho, desobeirien el precepte del seu General. La frase amb què conclou tots aquests raonaments ens sembla una mostra de sofisma cínica: «lo

que sólo es lícito probablemente, es probablemente ilícito [...] Dar culto al Venerable Lulio no es cierto que sea bueno; abstenerse de tributarle hasta que la Santa Sede lo apruebe, es evidente que no es malo».

Mallorca i les seves institucions

Per a acabar el manifest i no satisfet amb l'insult, denigració i recusació de Ramon Llull i de tots els qui havien permès i permetien el seu culte, l'autor engega la darrera càrrega de la seva oratòria contra la Ciutat i els seus representants, els quals tracta d'ignorants i supersticiosos, disposats a creure qualsevol cosa: «la ligereza de los mallorquines en dar crédito a cualquier noticia». I posa per exemple el cas del Reverend Jaume Castell, prevere beneficiat de la parròquia de Sant Nicolau de Palma. Arribaren notícies que després es confirmaren com a rumors sense fonament, que el rei de les Dues Sicílies l'havia nomenat bisbe de Monopoli. La notícia va causar una gran commoció i es va celebrar amb un *Te Deum* a la catedral. El bisbe Llorenç Despuig (1706-1764), successor del bisbe Cepeda i bisbe de Mallorca des de 1750, i que el 19 de setembre de 1761 havia decretat condemna per als qui havien propagat uns versos contra Llull, festejà amb les comunitats religioses la notícia del nomenament i organitzà una festa solemne a la parròquia de Sant Nicolau, on predicà el pare Miquel Cañellas, jesuïta. També s'organitzaren festes a Montision i el pare Joan Campos afirmà durant la predicació que el nomenament del bisbe de Monopoli s'havia produït gràcies a la intercessió del beat Ramon. Després de totes aquestes celebracions, la notícia es confirmà falsa, cosa que permeté a l'autor de *La Verdad* parlar del «phanatismo en materia de Lulio».

Aquesta peça de l'oratòria antilul·liana va ser acabada a la ciutat de Palma durant el mes d'agost de l'any 1761.

CONCLUSIONS

Llull es convertí en catalitzador de les tensions polítiques, religioses i socials del segle XVIII, una època de canvis, on les tendències de la Il·lustració es concentraven en l'esclat d'un

anticlericalisme que havia de perllongar-se a començaments del segle XIX amb la supressió dels ordes religiosos i els successius decrets de desamortització dels béns eclesiàstics.

La figura de Ramon Llull esdevingué objecte de polèmiques, on es mesclaven des de les posicions més conservadores fins a les actituds més «modernes», que situaven el seu culte i la seva obra entre les supersticions que calia eradicar. La lluita pel control dels privilegis que anaven associats a les catedres també es trobava en el rerefons de les actituds defensades per dominics i franciscans, que influïen el poble i les institucions involucrant en les seves respectives causes les faccions que s'enfrontaven.

El canvi de dinastia de la corona espanyola afegí també una nova dimensió al conflicte. Mallorca, que s'atrinxerà amb els austriacistes, reclamava el respecte per a les seves institucions, però els dominics, que en principi defensaren aquesta posició, no respectaven el culte de Ramon Llull, un dels senyals més inequívocs de la identitat mallorquina. L'episodi de 1750 va ser el preludi de l'arribada del bisbe il·lustrat Juan Díaz de la Guerra (1772-1777), que havia d'arrasar la llengua i les peculiaritats de l'illa i es convertí en l'enemic més aferrissat de Ramon Llull d'ençà dels dies de l'inquisidor Nicolau d'Eimeric.